

EGY GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNÉSZ GONDOLATAI A HOMEOPÁTIÁVAL ÉS AZ ÁLTUDOMÁNYOKKAL KAPCSOLATBAN

THOUGHTS OF A PHARMACY HISTORIAN ON HOMEOPATHY AND PSEUDOSCIENCE

Dobson Szabolcs

elnök, Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság
dictum.dobson@t-online.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

Az elmúlt években fellángoltak a viták az alternatív és a komplementer medicina körül, különös tekintettel a homeopátiára. E mögött állhat az a tény, hogy a homeopátiás készítmények az Európai Unióban a gyógyszer kategóriában kerülnek engedélyezésre. Sok szakember és laikus nem érti, hogy egy áltudomány miként ért el ilyen „magas” státuszt, és követeli a betiltását. Ez a cikk átfogó áttekintést nyújt a gyógyszerek evolúciójáról a felvilágosodástól, azaz a 18. századtól napjainkig. Ebben a kb. három évszázadban a fitoterápia átadta a trónját a szintetikus gyógyszereknek, nemcsak azért, mert ez utóbbiak hatásosabbak voltak (az első modern klinikai vizsgálatokat csak a 20. század közepe táján kezdték végezni), hanem a szocioökonómiai változások miatt, beleértve az ipari társadalom felemelkedését, a betegbiztosítás bevezetését és kiterjesztését (a társadalom medikalizációja), a demográfiai változásokat, a szabadalmi rendszer fejlődését, a gyógyszer-engedélyezési rendszerek fejlődését, a modern gyógyszerformák (például tabletták) tömeggyártását, a gyógyszercégek marketingerejét és a gyári gyógyszerek kényelmesebb orvosi rendelkezésűségét a magisztrális készítményekkel szemben. Mindeközben a régi gyógyszerek és preindusztriális orvosi módszerek nem tűntek el. Ezek képezik az alternatív/komplementer medicina magvát, és átmentek a saját evolúciójukon. Végezetül megkísérünk magyarázatot adni arra, hogy miért maradtak népszerűek az áltudományok, és vajon van-e olyan egyértelmű határ a hivatalos (*school* vagy *mainstream*) medicina és az áltudomány között, mint ahogyan azt sokan képzelik?

ABSTRACT

There has been a flare-up of controversy in the last couple of years about the alternative and complementary medicines, especially homeopathy. This may be fuelled by the fact, that homeopathic preparations are regulated in the European Union as medicinal products. Many professionals and laymen do not understand, how a pseudoscience achieved such a “prestigious” status and demand its prohibition. This article takes a long view on the evolution of medicinal products from the “age of reason”, i. e. the 18th century up to now. In this approximately three centuries phytotherapy had passed its dominant role to synthetic medicines, not only because

these were more efficacious (the first modern clinical studies were performed only around the mid-20th century), but because of sweeping socioeconomic changes, including the emerging industrial societies, introduction and extension of social insurance (medicalization of society), demographic changes, development of the patent systems, evolution of the drug regulatory systems, mass manufacturing of modern drug formulas, like pills, the marketing power of the pharmaceutical companies and the more convenient prescription of company-made medicines by the doctors compared to medicines compounded in the pharmacy. In the meantime, the old drugs and pre-industrial medical methods had not disappeared. Instead, they represent the core of alternative and complementary medicines, which, of course, went through their own evolution too. Finally, an explanation is attempted on why pseudoscience is continuing to be so popular, and if there is a clear boundary between “school or mainstream” medicine and pseudoscience as many people tend to think there is?

Kulcsszavak: alternatív medicina, komplementer medicina, homeopátia, felvilágosodás, gyógyszeripar, fitoterápia, áltudomány, gyógyszer-engedélyezés

Keywords: alternative medicine, complementary medicine, homeopathy, enlightenment, pharmaceutical industry, phytotherapy, pseudoscience, drug regulation

Az elmúlt néhány évben időnként fellángoltak a viták az áltudományok kapcsán, különös tekintettel az egészségügyre. Az embernek olyan (téves) benyomása támadhat, mintha az áltudományok soha nem látott mértékben mételyeznék meg életünket, és rombolnák népünk egészségét.

Különös figyelmet kapott a homeopátia. Vajon miért éppen ez? Miért nem például a Bach-féle virágterápia vagy a hagyományos kínai orvoslás, benne az akupunktúra és számtalan egyéb irányzat?

Nyilván azért, mert a homeopátia egyfelől a legelterjedtebb alternatív gyógy módok egyike, másrészt, konkrét készítményeket alkalmaz, amelyek az Európai Unió jogrendje alapján Magyarországon is gyógyszernek minősülnek: a 2005. évi XCV. törvény az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról 1 §-a 3. pontja szerint: „homeopátiás gyógyszer a Gyógyszerkönyvben leírt homeopátiás gyártási eljárásnak megfelelően készült homeopátiás törzsoldatnak nevezett anyagból a Gyógyszerkönyvben leírt homeopátiás gyártási eljárásnak megfelelően előállított gyógyszer, amely több alkotóelemet is tartalmazhat.” A homeopátiás gyógyszerek forgalomba hozatalának engedélyezésével kapcsolatos hatósági feladatok az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet (OGYÉI) hatáskörébe tartoznak.

Alapvető értetlenséget szül sok szakember és laikus fejében az, hogy hogyan lehetséges egy áltudomány jogi egybemosása a „valódi” gyógyszerekkel és gyógyszerként történő kiemelt szabályozása.

Nézzünk ennek utána.

A FELVILÁGOSODÁS – FÉNYEK ÉS ÁRNYÉKOK, GYÓGYSZEREK

A természettudósok hivatásukat tekintve olyan mikrovilágban élnek, amelyben markánsan jellemző a fejlődés a kezdetlegestől az egyre kifinomultabb és elmélyültebb tudásig, módszerekig és képességekig. Ez határozza meg szemléletüket. A tudatlanság, a Sötétség állapotából egyre inkább haladnak a világosság, a Fény felé. A mítoszok, mesék, hitek világát felváltotta a racionális szemlélet.

Azonban a felvilágosodást és az azt megelőző vallásos szemléletet (nemcsak a zsidó-keresztényt, bár esetünkben ez a kiemelkedő) összeköti egy alapvető azonosság: az Időnek mindkettő szerint iránya van: volt egy Kezdet, és lesz egy Vég. Valahonnan valahová tartunk. Ez a Fejlődés fogalmának eszmei alapja, avagy másként kifejezve ez az eszkatologikus szemlélet.

Már a Bibliában is van egy alternatív megközelítés, az ószövetségi Prédikátor könyvében; a Prédikátor híres mondása, a „semmi sem új a Nap alatt”, egy ciklikus időfelfogást képvisel, amelyben az Időnek nincs iránya, rengeteg változás van, de valódi fejlődés nincs, vagy alig. Ám, nem ez lett civilizációnk domináns szemlélete, szemben másokéval.

Civilizációnkban a felvilágosodással uralkodóvá váló racionális (és/vagy annak hitt) szemlélet nyilvánvaló általános és alapvető pozitív hatásokat eredményezett a társadalmak életében. Azonban torzulásai okozhatnak, okoztak és okoznak is szemléleti zavarokat, tragédiákat. Gyakorlati példa erre a marxizmus, amely különösképpen és tudatosan úgy képzelte el a társadalmi fejlődést, mint a természeti evolúciót, és a társadalmi törvényeket a természeti törvényekkel analóg vonásokkal ruházta fel. Eközben Marx például úgy cserélte fel a zsidó népet a proletárokkal, a Kánaán elfoglalását az osztályharccal, az izraeliták államalapítását a proletárdiktatúrával, a megváltást pedig a kommunizmussal, hogy észre sem vette. A kelet-európai és ázsiai bolsevizmus pedig, ahol hatalomra jutott, tűzzel-vassal irtani kezdett a felvilágosodás és a tudomány nevében mindent és mindenkit, amelyre/akire a „reakciós” nevet rásütötte.

Mondhatjuk természetesen a fasizmust is, hiszen a faji megkülönböztetés, a náci népiertás, a társadalom működésének militarista megszervezése mind-mind racionalizáló, „tudományosnak” tekintett alapvetésekre és módszerekre ment vissza.

A természettudományok logikájának (vagy vélt logikájának) társadalmakra, emberi közösségekre való kritikátlan alkalmazása tehát súlyos kockázatokat rejt magában, szélsőséges esetben melegágya lehet az intoleranciának és a brutalitásnak.

Ez a kérdéskör kisebb léptékben az orvostudományban is felmerül, hiszen szemben a fizikával vagy a kémiával az orvostudomány és benne a gyógyszeres terápia *nem* tekinthető tisztán természettudománynak. A valóság ennél jóval összetettebb, és mégis, időnként szembesülünk azzal, hogy természettudósok, a

maguk szűkebb világának egyszerűbb logikáját próbálják átvinni a társadalmi realitások értelmezésére és megváltoztatására.

Vegyük például a szintetikus gyógyszerek dominanciájának kialakulását. A gyógyszerhatástan könyvek gyakran nem vesznek tudomást a kutatólaboratóriumokat, a „tisztá tudományt” körbevevő társadalmi valóságról, holott ez utóbbi alapvetően befolyásolta a gyógyszerkutatás pusztá létét, irányait és eredményességét.

Az első korszerű kettősvek, randomizált klinikai vizsgálatra például csak 1948-ban került sor Angliában, és hazánkban 1951-től vált kötelezővé az új gyógyszerek klinikai vizsgálata (lényegében esetsorozatok prezentálása minimális, primitív színvonalon). Ugyanakkor az 1940-es évek végére ennek ellenére dominánssá váltak a szintetikus gyógyszerek, anélkül, hogy mai szemmel nézve hiteles klinikai adatok, hatóságilag jóváhagyott javallatok és alkalmazási előírások álltak volna mögöttük (ezek csak 1948-tól kezdtek hazánkban megjelenni). Hogyan volt ez lehetséges? Az alábbi tényezők együttese által:

- Egyrészt, maga a tudományos fejlődés (benne a kis mennyiségben is erős hatású, kristályos, illetve tiszta vegyületek előállításával).
- Szabadalmi rendszer, jogi háttér (a patikán kívüli gyógyszergyártás lehetősége, azaz a gyáralapítások); a természetes vegyületek, kivonatok stb. előállítása nem volt szabadalmaztatható, így üzletileg nem volt többé annyira vonzó).
- Demográfiai robbanás, általános gazdasági fejlődés.
- A társadalom medikalizációja, az orvosi praxisok és a gyógyszerterek számának robbanásszerű növekedése főként a társadalombiztosítás révén; a gyógyszerkasszák hatalmas összegeket biztosítottak és biztosítanak a gyógyszeripar, így a kutatás-fejlesztés számára is.
- A háborúk, főként a két világháború hatása (például fertőtlenítőszer, vakcinák, kemoterápiás szerek, antibiotikumok, szintetikus fájdalomcsillapítók).
- A gyógyszeripar paradigmaváltása (a kezdeti alapanyag-központúságot felváltotta a gyári késztermékgyártás, a szintetikumok preferálása, mert ezek korlátlanabban álltak rendelkezésre, és a modern gyógyszerformákban technológiai okokból főként ezeket lehetett hasznosítani).
- Orvosi kényelmi szempontok: a gyári készítmények gyors rendelkezésére, gyors expedálása, különös tekintettel a futószalagszerűen érkező betegekre, amikor már nem volt idő hosszas magisztrális receptírásokra, szemben a gyári készterméknevek gyors felírására.
- A szigorú, hatékony állami szabályozás hiánya, amely lehetővé tette a piac elárasztását zömében szintetikus hatóanyagokkal-gyógyszerekkel, majd később a kötelező törzskönyvezés (nálunk 1933-tól), 1940-től a *Formulae normales* (Szabványos Vényminta Gyűjtemény), amely létrehozta a hivatalos *materia medicá*t.

Mármost, mi történt a korábbi, alapvetően gyógynövényalapú gyógyszerkinccsel? Az sem tűnt el, csak átalakult. Amint a vallástörténészek mondják viccesen: a régi vallás istenei nem tűnnek el, hanem alvilági démonokként jelennek meg az újban.

Például, kutatásaink szerint a székesfehérvári Fekete Sas patika 18. századi eredetű patikaedény- és fiókfeliratain látható több száz éves materia medica 59%-a ma is rendelkezésre áll(hat) homeopátiás, 38,5%-a pedig allopátiás (alapvetően fitoterápiás) készítmények és étrend-kiegészítők összetevőiként.

Azonban fontos tudni, hogy a korabeli – mai szemmel zömében – fitoterápia nagyon különbözik a jelenlegi fitoterápiától, amely utóbbira mégiscsak erősen hatottak a modern orvostudomány eredményei és szemlélete, benne a nyelvezettel.

Például Kováts Mihály *Magyar patika, az az Magyar és Erdély-országban termő patikai állatok, növények és ásványok, orvosi hasznaikkal egyetemben* (Pest, 1835) című könyve szerint:

„*Radix Taraxaci* (pongyola pitypang gyöktörzs) – Belsőleg: nagyon szelidül izgat, félereszt, olvaszt, szappan hatású, vért tisztít, a széklet és a vizeletet gyengén előmozdítja. Rendelik rest székletben, aranyér vesződségeiben. Külsőleg: bőrkiörlésekben, rühben, sömörögben.”

„*Herba Marrubii* (orvosi pemetefű föld feletti része) – Belsőleg: véknyít, kinyit, izgatással tisztít. Tüdővészben a gennyedtség megvéknítésára, a tüdő túrjában, pökkel teljes taknyos melljszorulásban. Külsőleg: borongatásra, befecskendezőnek a túrokban, sípokban. Külsőleg: oszlat és tisztít.”

Nézzük meg összehasonlítóképpen a jelenleg hatályos Európai Uniók gyógynövény monográfiák (*Community Herbal Monograph*) javallatait:

„*Radix et herba Taraxaci* (pongyola pitypang gyöktörzs és föld feletti rész):

- a) Hagyományos növényi gyógyszer enyhe emésztési rendellenességek (például teltségérzet, bélgázosság, lassú emésztés) tüneteinek enyhítésére és átmeneti étvágytalanságra.
- b) Hagyományos növényi gyógyszer a vizelettermelődés fokozására a húgyutak atmoszája céljából, kiegészítő kezelésként csekély húgyuti panaszok esetén.”

„*Herba Marrubii* (orvosi pemetefű föld feletti része):

- a) Hagyományos növényi gyógyszer megfázással kapcsolatos köhögésben köptetőként történő alkalmazásra.
- b) Hagyományos növényi gyógyszer enyhe emésztési panaszok, például puffadás és bélgázosság esetén.
- c) Hagyományos növényi gyógyszer átmeneti étvágytalanságban.”

Mindazonáltal, bármennyire is sokat változott a gyógynövények alkalmazása, mégiscsak archaizálódtak a velük kapcsolatos ismeretek és a nyelvezet is (például ma is előfordul a szemvidító, vértisztító kifejezés), hiszen ami kiszorul a „hivata-

los” medicinából – az ipari társadalom orvostudományából –, a hivatalos gyógyszerkincsből, az szükségképpen archaizálódik, elavul, kevésbé és másként kutatják (például relatíve sok preklinikai, de objektíve nagyon kevés klinikai adat van gyógynövény készítményekről).

Hasonló a helyzet a bölcsészettudományokban azokkal a nyelvekkel, amelyek elvesztették államnyelv szerepüket, például egy idegen hódítás következtében, és primitívebbé válnak, archaizálódnak, vulgarizálódnak, majd eltűnnek, vagy összeolvadnak a hódítók nyelvével, lásd a germán óangol nyelvet.

Definiáljuk a „hivatalos” szót is (fentebb röviden már említettük): Magyarországon 1933-tól van kötelező gyógyszer-törzskönyvezés, bár már korábban is voltak bizonyos előírások, amelyeket gyakran nem tartottak be. Így 1933 mérföldkőnek tekinthető: ez előtt hivatalos volt minden, amit esetleg bejelentettek, illetve legfőképpen ami a gyógyszerkönyvekben szerepelt. Ezekon kívül számos nem hivatalos szer és „titkos szer” ömlött a piacra, amely a csalások és a kuruzslások fertőjét is jelentette, de amely folyamat nélkülözhetetlen volt a szintetikumok dominanciájának kialakulásában.

1933-tól a hivatalos medicina a gyógyszerek területén a gyógyszerként törzskönyvezett készítményeket jelentette. Ez a törzskönyvezési aktus kezdetben egyszerű volt: a regisztrálni kívánt termék nevét, gyártóját és néhány más alapjellemzőt beírták a törzskönyvbe, továbbá a kérelmező megfizette a törzskönyvezési illetéket. A rendszer csak később vált egyre komplexebbé.

Minden, ami nem került törzskönyvezésre, immáron államilag szankcionálható, törvényellenesen forgalmazott gyógyszernek számított, és az ilyen esetek bűncselekménnyé váltak.

Ily módon a gyógyszereket tekintve is minden korábbinál élesebben kettévált a hivatalos és az alternatív medicina, mindamellet, hogy bizonyos gyógyszernek nem minősülő, például „paramedicinálisnak” nevezett készítményeket és étrend-kiegészítőket szintén bevontak a későbbiekben az állami engedélyezés rendszerébe.

A HOMEOPÁZIA JOGI HELYZETE MAGYARORSZÁGON A 20. SZÁZADBAN

A homeopátiás szerek nemcsak manapság számítanak *jogilag* gyógyszereknek, hanem Magyarországon már 1935-ben is azok voltak. Két évvel az első törzskönyvezési rendelet (a 200/1933. B. M. körrendelet [egységes összetételű gyógyszerek és gyógyszer-különlegességek/hatóanyag-kombinációk]) után jelent meg a 230.513/1935. B. M. rendelet, amely kötelezővé tette a kómersz injekciók, homeopátiás szerek és egyes külföldi gyógyszerek törzskönyvi bejelentését.

Ezzel a homeopátiás szerek ebben az időben részei voltak a hivatalos gyógyszerkincsnak, mindamellet, hogy a homeopátia kezdeteitől fogva a mai napig

zajló „hitviták” akkor is napirenden voltak, lényegében máig változatlan érvek mentén, akárcsak végig az elmúlt mintegy százötven évben. Ebben a tekintetben csaknem minden generáció pusztán lejátssza az elődei konfliktusait, kivéve az 1940-es évek végétől 1990-ig terjedő időszakot (lásd később).

A homeopátiás szerek törzskönyvezése nem azért vált kötelezővé 1935-ben, mert az orvos Johan Béla, a törzskönyvezésért felelős Országos Közegészségügyi Intézet (OKI) igazgatója vagy munkatársa, a gyógyszerész Schulek Elemér hittek volna a homeopátiában, hanem azért, mert tudták, hogy az ellenőrizetlen gyártás, az azonosíthatatlan termékek súlyos közegészségügyi-toxikológiai kockázatot jelentenek, hiszen a homeopátiás készítményekben az allopatíához hasonlóan veszélyes, sőt, akár még veszélyesebb anyagok sokaságát használják.

Amit az állam nem tud vagy akar tiltani, azt tűri vagy támogatja, mint például a dohány- vagy az alkoholos termékek forgalmazását. A homeopátiát nem lehetett betiltani (bár 1819-ben a Habsburg Birodalomban császári rendelettel tiltani is próbálták), mert népszerű volt, bűnügyi-társadalmi kockázatokat – például a kábítószerekkel ellentétben – nem jelentett, de fennállt annak a veszélye, hogy illegalitásban a használata tovább folytatódik, annak minden potenciális negatív következményével együtt.

A homeopátiát is érintő hivatalos szemlélet azonban az 1940-es évek végén gyökeresen megváltozott. 1949. május 22. és 28. között zajlott Hévízen az Orvos-hét. Ahogyan például a *Világosság* című napilap írta:

- „A program nagy eseménye lesz dr. Simonovics István előadása arról a küzdelemlről, amely az orvostudomány történetén végighúzódik a haladó és reakciós ideológiák között, a harc az idealizmus és materializmus között.”
- „Hatalmas érdeklődés előzte meg kedden délelőtt Simonovics István dr. népjóléti minisztériumi osztályfőnök előadását. Az előadótermet zsúfolásig megtöltő közönség előtt kezdte meg Simonovics dr. előadását »Az idealista elméletek az orvostudományban« címmel.”
- „...Simonovics dr. ismertette a különböző idealista irányzatokat, és rámutatott arra, hogy amíg a kapitalizmus fejlődő volt, addig a természettudományok is fejlődtek. Amikor a kapitalizmus már a fejlődés gátlójává vált, a természettudományok terén is reakciós ideológiai irányzatok bukkantak fel, melyek mind azt a célt szolgálták, hogy tudományos alapon akarják elhíttetni: a kapitalizmus az egyedüli lehető társadalmi forma.”
- „Két lángeszű szovjet tudósról, Micsurinról és Liszenszkórról szolt ezután, akik tudományos alapon tovább fejlesztették a darwinizmust és bebizonyították, hogy a megszerzett tulajdonságok öröklhetők. A környezet hatására ily tulajdonságok keletkeznek, az öröklés és az új fajok kialakítása irányítható. Az emberi alkat nem öröklődik végzetszerűen, mert hiszen jól tudjuk, hogy az orvosi beavatkozással megváltoztathatjuk fejlődését. A haladó orvosi tudomány nem tesz különbséget ember és ember között, fejezte be.”

Simonovics előadásában kiemelte azt is, hogy Korányi Sándor professzor már 1936-ban elítélte a homeopátiát, mint – véleménye szerint – a fasiszta ideológia által támogatott gyógymódot.

Utólag nézve ironikusnak tűnik, hogy a marxista talajon álló „tudományok” magaslatáról súlyosan tudománytalan hozzáállást láthatunk mind természettudományi, mind társadalomtudományi szempontból. Ez fontos tanulsággal is szolgál, amennyiben adott esetben, megfelelő szabadságok hiányában az uralkodó réteg hatalmi úton döntheti el, mit tekint tudománynak és mit áltudománynak.

Mármost ekkor a homeopátiát Magyarországon nem tiltották be külön rendeleti úton, azonban 1948-ban a gyógyszeripart, 1950-ben pedig a gyógyszerterápiát államosították, begyűjtötték és elszállították a homeopátiás gyógyszereket, 1952-ben pedig általános revízió alá vették a gyógyszerkincset. Értelemszerűen megszűnt a homeopátia oktatása is. Ezekkel a lépésekkel egyúttal a homeopátiát is eliminálták, és 1990-ig nem volt lehetséges legálisan előállítani és forgalmazni hazánkban homeopátiás készítményeket.

1990-ben az Egészségügyi Tudományos Tanács felülvizsgálta a homeopátia alkalmazásának lehetőségét, és véleménye szerint a gyógymód tiltása nem volt indokolt. Így a homeopátia gyakorlása hivatalosan is újra lehetségessé vált. 1991-ben megalakult a Magyar Homeopata Orvosi Egyesület.

Történeti tényként megállapíthatjuk tehát, hogy a homeopátia elsorvasztására Magyarországon (is) ideológiai, és nem objektív közegészségügyi okok alapján került sor.

TEKINTHETJÜK-E JELENLEG KÖZEGÉSZSÉGÜGYI VESZÉLYNEK A HOMEOPÁTIÁT?

Amennyiben nem ideológiai-filozófiai-érzelmi hitvitákat kívánunk folytatni nagyjából az 1940-es évek vége–1950-es évek eleje színvonalán, és ezen a talajon támadni a homeopátiát vagy bármely alternatív gyógymódot, akkor először is konkrét adatok alapján kell megvizsgálnunk azt a kérdést, hogy az adott módszer képvisel-e közegészségügyi veszélyt. Ha nincsenek ilyen adatok, akkor kutatásokkal kellene ilyeneket nyernünk az esetleges egészségpolitikai mérlegelés és lépések céljára.

Nem ismerek egyetlen publikációt sem arra vonatkozóan, hogy a homeopátia betiltása mennyiben változtatta volna meg bármely országban a morbiditási/mortalitási adatokat, mennyiben javult vagy változott volna az egészségügyi ellátás, vagy akár csak a gyógyszeres terápia színvonala.

Ugyancsak nincsenek ilyen jellegű összehasonlító adatok egyes országok vonatkozásában, amelyekben népszerű, illetve amelyekben alig használatos a homeopátia.

Nincs a *Medline*-ban egyetlen olyan publikáció sem, amely a homeopátia okozta egészségkárosodásokat számszerűsíti nagyobb populációban.

A napi tapasztalat ugyanakkor azt sejteti, hogy a sporadikus, időnkénti esetek ellenére egyes homeopátiával kapcsolatba hozható egészségkárosodásokról és/vagy halálozásokról, olyan közegészségügyi veszélyt nem állíthatunk farmakovigilancia adatokkal alátámasztott módon, amely szisztematikus állami beavatkozást, tiltást indokolna. Nem tudjuk azt sem megbízható adatokkal alátámasztani, hogy arányaiban hányan utasítják el az orvosi kezelést a homeopátia miatt, illetve hányan használják kiegészítőként, miközben amúgy megfelelően kezeltek magukat.

Ezt az adathiányt nemcsak hogy nem érdemes, hanem potenciálisan veszélyes is az említett hitvitákkal elfedni és/vagy pótolni.

MILYEN ÁLLAMIGAZGATÁSI POLITIKÁT CÉLSZERŰ KÖVETNI A HOMEOPÁTIÁVAL KAPCSOLATBAN

Amint fentebb már említettem, bármely állam három dolgot tehet: tilt, tűr vagy támogat. Persze, lehet mondani azt is, hogy olykor már a tűrés is támogatást jelent.

A homeopátiát egyes európai országokban korábban tiltották, többségében tűrtek-tűrik, de van, ahol a betegbiztosítás még támogatja is.

Tiltás

- A tiltás nemzeti keretek között nem jöhet számításba, mivel a homeopátia jogi szabályozása uniós szinten történik, így ezért a jogalkotásért és a jogi szabályozás módosításáért az Európai Parlament felelős.
- A tiltás uniós szintű megvalósítása politikailag szintén nem tűnik reálisnak, mert a homeopátia éppen a legnagyobb lélekszámú és legerősebb érdekérvényesítési képességekkel rendelkező országokban – Németországban és Franciaországban – a legnépszerűbb, és itt a politikai választóvonalaknak/pártcsaládoknak nincs jelentőségük. Egyébként az uniós szabályozások esetén általában is komoly dilemmákat vethet fel a nagyon eltérő hagyományú országokra egységes szabályok kidolgozása és hatályba léptetése, lásd például a fitoterápiát és az étrend-kiegészítőket is.
- A tiltás, sőt, a szabályozás fellazítása súlyos, nem kívánt következményekkel járhat, amelyeket lentebb tárgyalok.

Tűrés

- Az Európai Unió jelenlegi szabályozása lényegében véve a szabályozott tűrés kategóriájába tartozik, bár ez akár támogatásnak is értelmezhető, ha valaki úgy nézi. Mindenesetre azon lehet gondolkodni, hogy a homeopátiás

készítményeket ne nevezzék gyógyszereknek (nyelvészeti kérdés), illetve a termékinformáció tartalma és a reklámozás is lehet változtatások tárgya. Mindazonáltal a legfontosabb feltétlenül fenntartandó vívmány, amit a gyógyszer kategóriába sorolás biztosít, az a *helyes gyakorlatok* (Good Practices) követelményrendszere, különös tekintettel a *helyes gyártási gyakorlatra* (Good Manufacturing Practice, GMP), amely alapvető biztosítéka a homeopátiás készítmények megfelelő (kémiai, gyógyszerészeti és mikrobiológiai) minőségének és ezáltal biztonságosságának (szemben az USA-ban a közelmúltban is megtörtént mérgezéses esetekkel).

A 2004 óta az Európai Unióban létező Heads of Medicine Agencies (HMA) szervezeten belül működő munkacsoportok egyike a Homeopathic Medicinal Products Working Group (HMPWG), amely döntő részben, érthető okokból, a minőséggel és biztonságossággal kapcsolatos technikai kérdésekkel foglalkozik (lásd URL1). A munkacsoport dokumentumai nyilvánosak.

Támogatás

- Ha – amint említettem – a tűrés támogatást is jelenthet, ez utóbbinak is van indokoltsága. Tudniillik, ahogyan a világ és az Európai Unió helyzete változik, bármikor felmerülhetnek olyan gyógyszerészeti témájú követelések, amelyek nem illeszthetők bele a jelenlegi EU engedélyezési jogrendbe. Ilyen lehet például a hagyományos kínai gyógyászat és sok más irányzat. Ha a hagyományos kínai gyógyászatnál maradunk, kísérletképpen már előfordult, hogy az egyik EU-tagállam hatósága elvégzett egy próba hatósági értékelést ilyen jellegű készítménnyel, amely teljes kudarcral végződött mind a gyártás minőségét, mind a többi követelményt illetően.

Mármint, amint az EU-tagállamok népesség-összetétele és nemzetközi politikai-gazdasági helyzete változik, előfordulhatnak olyan szituációk, amikor nagy arányúvá vált, más kulturális hagyományú népelemek szeretnének hozzájutni a saját hagyományos gyógyszereikhez, vagy akár a „hagyományos” népesség egyes csoportjaiból indulnak ki ilyen törekvések. Ha ez az EU-ba való engedélyezetlen gyógyszerimportot vagy az EU területén történő engedélyezetlen – főleg üzemi – gyártást jelent, az súlyos jogi és közegészségügyi problémákat vethet fel. Hasonlóképpen ez a helyzet akkor, ha a legalizálási törekvések valamiféle nem gyógyszer, de ahhoz hasonló kategóriák megalkotásához vezetnének. Máris látjuk az étrend-kiegészítők piacán megjelent, egykor csak gyógyszer kategóriában forgalmazott hatóanyagok/készítmények területének súlyos problémáit, az itt uralkodó kaotikus állapotokat, amelyek komoly visszaélések, bűncselekmények, közegészségügyi kockázatok forrásai.

Ha a homeopátiát kivesszük a gyógyszer kategóriából, és külön kreálunk valamiféle jogi besorolást, ezzel könnyen felnyithatjuk a zsilipet a jövő kockázatai előtt egy át nem gondolt precedens teremtésével. Vagyis, paradox módon a homeopátia gyógyszer kategóriában tartása stratégiailag is jóval több haszonnal jár, mint az innen történő elkülönítése.

A biztosítási támogatás nemzeti kompetencia, hazánkban ez a téma nem merült fel eddig, és vélhetően nem is fog.

VÉGEZETŰL A BÖLCSESSÉGRŐL

A bölcse maga elé néz, a balga vaktában megy, mondja a Prédikátor könyve. Bármennyire is nem gondolunk rá, vagy az ellenkezőjét gondoljuk, legszűkebb szakterületünkön kívül minden vonatkozásban leegyszerűsítjük a világot, azaz vulgarizálunk. És mindemellett meghökkenünk mások vulgarizálásán abban, amihez pedig mi értünk. Teljesen felháborodunk, ha laikusok az egészségügy témáit vulgarizálják, miközben mi magunk más területeken úgyszintén hatalmas butaságokat mondunk. Vagyis, mindannyian generáljuk és terjesztjük az áltudományt.

Mármost áltudomány lehet minden,

- amivel a regnáló hatalom, illetve tudományos vezető réteg nem ért egyet (például genetika, szociológia, teológia, marxizmus, *gender studies* stb.);
- amit bizonyítékok cáfolnak (de mit jelent a bizonyíték?): például babonák, hitalapú gyógyítás...;
- ami a tudomány vulgarizálásából születik, például homeopátia, lúgosítás, delejezés és ...nagyon gyakran a modern gyógyszerek alkalmazása.

Nézzük a tudomány alkalmazásának tudományosságát/tudománytalanságát pár példán:

- A közelmúltban nagy port kavart kalciumadagolás *versus* allergia téma arra utal, hogy az orvosok egy része nem ismeri az alkalmazási előírásokat, sem jogi, sem szakmai értelemben.
- A gyógyszerrendelések jelentős része legalább részben, de akár teljesen hitalapú, megalapozatlan, nem körültekintő, sőt irracionális.
- Az alkalmazási előírások tudományos alátámasztottsága (például javallatok, mellékhatás-gyakoriságok) gyakran erősen megkérdőjelezhető.

Mi a nagyobb közegészségügyi veszély? Vajon

- a) a tudomány tudománytalan alkalmazása vagy
- b) az áltudományok, alternatív módszerek használata?

A tudományos válasz: nem tudjuk adatszerűen, de nyilván ez is, az is veszélyes. Tudományos-e ignorálni az *a)* pontot és csak a *b)* pont ellen mozgalmat indítani?

Válasz: nem.

Van-e tudományos magyarázata ennek a kognitív disszonanciának?

Válasz: van (amennyiben a történelem, a pszichológia is tudomány):

- A történelmi/társadalomtudományi ismeretek hiánya (azaz vulgarizálás).
- A Jó és a Rossz harcának sémája vonzza a nárcisztikus személyiségeket.

Kialakult az intoleráns, bulvárstílusú tudományos celebek műfaja.

Az áltudományok, benne a homeopátia, olyan téma, amely mágnesként vonzza a hitvitázni vágyókat. Azonban, amint fentebb láttuk, számos olyan történelmi, államigazgatási, jogi és politikai megfontolás van, amelyeket nem írhatnak felül naiv és/vagy bárgyú ideológiai szempontok.

Tudomásul kell vennünk, hogy a történelmi tapasztalatok szerint, bár a felvilágosítás, a betegoktatás rendkívül fontos, bizonyíthatóan vannak korlátai. (Az alternatív gyógymódokat igénybe vevők egyébként is a társadalom iskolázottabb rétegeiből kerülnek ki.) Ez nem jelenti azt, hogy az oktatás hiábavaló, csak azt, hogy tisztában kell lennünk a korlátaival.

A jogi szabályozás lehetőségeit fentebb tárgyaltam. Tehetők módosítások, de azok következményeit alaposan át kell gondolni, mert ellenkező esetben a következmények – akár nem várt oldalakról is – kontraproduktívak lesznek.

Végül, véleményem szerint, az allopatíás gyógyszerek szabálytalan alkalmazása, valamint kellő klinikai adatok hiányában történő alkalmazása sokkal súlyosabb közegészségügyi probléma, mint a homeopátia, amelyet a lakosság mindössze 1–14%-a használ társadalmi rétegtől és országtól függően, ráadásul, vélhetően, általában nem kizárólagos jelleggel.

A tiszta tudományban legtöbb esetben a speciális tehetség (mondjuk észnek) a legfontosabb, de a közéletben a józan bölcsesség, a megfontoltság talán még ennél is lényegesebb.

Mindenesetre, ha Ludwig Feuerbach szerint a filozófusok addig csak magyarázták a világot, a feladat az, hogy megváltoztassuk, ma elmondhatjuk, hogy a filozófusok már annyit változtatgatták a világot, hogy a feladat az, hogy végre megmagyarázzuk.

Azután cselekedhetünk is. Csak kérem, addig ne!

IRODALOM

URL1: <http://www.hma.eu/hmpwg.html>